

IQTISODIY TAHLIL FANINING ASOSIY TAMOYILLARI

Pardayev Ezozbek Odil o'g'li

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali o'quvchisi

E-mail: pardayevezobek0@gmail.com

Annotatsiya: *Iqtisodiy tahlil asosiy tamoyillari, iqtisodiyotning muhim konseptlari va odatlari asosida shakllangan vaqt davomida o'zgarishlarni tushunish va boshqarishga yordam beradigan tahliliy modellar va nazariyalar to'g'risidagi umumiy qarashlardir. Bu tamoyillar, iqtisodiyotning bir nechta muhim jihatlarini ifodalaydigan va iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishga yordam beradigan asosiy konseptlardir.*

Kalit so'zlar: *tamoyil, prinsip, xo'jalik yurituvchi subyekt.*

Ma'lumki, analitik tadqiqotlar, uning natijalari va ulardan ishlab chiqarishni boshqarishda foydalanish ma'lum talablarga javob berishi kerak. Bu talablar analitik tadqiqotlarni o'tkazishga o'z ta'sirini ko'rsatadi albatta. Iqtisodiy tahlilni tashkil qilish, o'tkazish va uning natijalarini amalda foydalanishda ularga qat'iy rioya qilinishi shart.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatini tahlil qilish natijasiga asoslanib ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilinadi va u tufayli boshqaruv sistemasi boshqariladigan obyektning faoliyatini zaruriyatga qarab o'zgartiradi. Qabul qilingan qaror boshqaruv jarayonning asosidir. Yangi xo'jalik yili uchun ishlab chiqilgan reja bu korxonani kelajakda rivojlanishini ta'minlaydigan qarordir. Korxonalarining xo'jalik faoliyatini tahlil qilish jarayonida korxonada qabul qilingan biznes rejalarning asoslanganligi tekshiriladi, rejada ko'zda tutilmagan imkoniyatlar aniqlanadi. Moliyaviy va boshqaruv tahlili rejalashtirish darajasini talab darajasiga ko'taradi, uni yana ham ilmiy asoslanganlik darajasini ta'minlaydi. Shuning uchun ham rejalashtirish bilan tahlil o'rtasidagi bog'liqlik aniq ko'rinib turadi. Biznes reja tuzish korxonada faoliyatining tahlili bilan boshlanadi va yakunlanadi. Biznes rejaning aniq va puxta ishlab chiqilishi korxonalarining iqtisodiy rivojlanishiga zamin yaratib beradi.

Tabiat va jamiyatdagi voqelikni o'rganuvchi va ularning tadqiq qilish obyekti deb qarovchi alohida fanning o'zi amal qiladigan tamoyillari mavjud bo'ladi. Tamoyillar o'rganiladigan obyektning bir butunligi, realligi va voqeligini tavsiflaydi. Shu jihatdan tahlilning ham iqtisodiy hodisa va jarayonlarni o'rganishda o'zi amal qiladigan tamoyillari bor. Mazkur tamoyillar tahlil fani obyektlarni obyektivligini, mantiqliligini, shakl-mazmunini, miqdor-sifatini va shu kabi jihatlarni tavsiflab real voqelikni yagona tushunchasini hosil qiladi.

Quyida tamoyillarni keltirishimiz mumkin:

- Tizimlilik
- Ishonchlilik

- Taqqoslanuvchanlik
- Betarafllilik
- Davriylik
- Pulli baholash
- Hisobga olish
- Mazmunni shakldan ustunligi
- Aniq baholash
- Uzluksizlik
- Iqtisodiy tahlilga davlat manfaati nuqtai nazaridan yondoshish
- Ilmiylik
- Komplekslilik
- Ta'sirchanlik
- Operativlik (tezkorlik)
- Samaradorligi

Tizimalilik- Tahlil etilayotgan obyekt alohida bir butun tizilma yoki tizilmaning elementi deb qaraladi.

Ishonchlilik- Olingan ma'lumotlarda xato yo'qligi va haqqoniy ekanligi, realligi.

Taqqoslanuvchanlik- Ko'rsatkichlar .taqqoslanuvchanligi, ulaming bir asosli tarzda turli davrlar va boshqa korxonalar faoliyati to'g'risidagi xuddi shunday ma'lumotlar bilan qiyosiy o'rganish.

Betarafllilik- Axborot foydalanuvchilarning bir guruhining zarari hisobiga boshqa guruhlar manfaatlarining qondirishning o'rinsizligi

Davriylik- Olingan ma'lumotlarning davriy oralig'i, xo'jalik faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlar bilan vaqti bilan ta'minlab turish

Pulli baholash- Barcha aktivlar, kapital va majburiyatlarning so'mda ifoda etilishi

Hisobga olish- Daromad va harajatlarning yuzaga chiqish vaqti, o'rni va markazlari bo'yicha hisobga olinishi

Mazmunni shakldan ustunligi- Ma'lumotlarning hisob va hisobotdagi huquqiy shaklida uning mohiyati va iqtisodiy voqeligi bo'yicha hisobga olishdagi ifodasini ustunligi

Aniq baholash- Aktivlar va foydaning joriy davr bozor narxlarida qayta ifodalanishi

Uzluksizlik- Korxonalar xo'jalik faoliyati yuzasidan barcha jarayonlarni o'z yakuniga qadar hisobda uzluksiz aks ettirilishi

Iqtisodiy tahlilga davlat manfaati nuqtai nazaridan yondoshish- Iqtisodiy hodisalarni, xo'jalik jarayonlari natijalarini baholashda davlatning iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va xalqaro siyosatlarini va qonunchiliklarini inobatga olishi

Ilmiylik- Dialektik bilish nazariyasiga asoslanishi, ishlab chiqarishni rivojlantirishning iqtisodiy qonunlari talablarini hisobga olishi, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlarini, ilg'or tajribalarni va iqtisodiy tadqiqotning eng yangi usullarini hisobga olishi

Komplekslilik- Tahlil qilinayotgan obyektning barcha birliklari, zvenolari va tomonlarini hisobga olish hamda ularning o'zaro bog'liqliklarini atroflicha o'rganilishi

Ta'sirchanlik- Ishlab chiqarish jarayonlarining borishiga, uning natijalariga bevosita aralashishi, rezervlarni, yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarni qidirib topishga bevosita ta'sir ko'rsatishi

Operativlik (tezkorlik)- Iqtisodiy tahlilni o'tkazish, qarorlar qabul qilish va ularni amaliyotga joriy qilishda aniq va tezkorlikni taqozo qilinishi

Samaradorligi- Tahlilni o'tkazish uchun ketgan sarf-xarajatlar bir necha barobar qoplanishi kerakligi (o'zini oqlashi)

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. -T.: «NORMA», 2012.
2. O'zbekiston Respublikasining «Korxonalar to'g'risida»gi qonuni, 1991-yil 15-fevral.
3. O'zbekiston Respublikasining «Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi qonuni, 1996-yil 30-avgust.
4. O'zbekiston Respublikasining «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi qonuni, 2000-yil 26-may.
5. Vahobov A.V., Ibragimov A.T., Ishonqulov N.F. «Moliyaviy va boshqaruv tahlili». /Darslik. -T.: Sharq, 2005.
6. "Iqtisodiy tahlil nazariyasi" /Darslik: N.F.Ishonqulov va boshq. -T.: «Sano-standart», 2014-yil. 336 b.